

TESPAM

Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi

HAM PETROL (BRENT) FİYAT ARTIŞLARININ TÜRKİYE TARIM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Mazot, Üre/Gübre Maliyetleri, Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi, Gıda Enflasyonu ve Politika Önerileri

TESPAM Sürdürülebilirlik Enstitüsü Araştırma Raporu

Ankara, Temmuz 2026

I. Giriş: Petrol Fiyatlarından Toprağa Uzanan Zincir

Türkiye tarım sektörü, 2026 yılında maliyetler anlamında iki cepheden aynı anda kuşatılmış bir görünüm arz etmektedir: bir yanda Hürmüz Boğazı krizinin tetiklediği küresel enerji ve gübre fiyat şoku, diğer yanda bu şokun Türk lirası üzerinden ikinci kez büyüyen yerli maliyet enflasyonu! Bu raporun gayesi, TESPAM'ın önceki çalışmalarında ortaya koyulan Brent-küresel emtia zincirinin, doğrudan Türk çiftçisinin eline geçen mazot, gübre ve girdi faturasına nasıl dönüştüğünü; bu dönüşümün TÜİK'in resmî Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE) verileriyle nasıl belgelendiğini; ve nihayetinde bu maliyet zincirinin gıda enflasyonu üzerinden bütün topluma nasıl yayıldığını sistematik bir çerçevede sunmaktır. İşte tam da bu noktada, raporun son kısmında somut politika önerileri geliştirilmektedir.

Nitekim TÜİK'in Mart 2026 Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE) verileri, tarım sektöründeki maliyet baskısının boyutunu açıkça ortaya koymaktadır. Endeks yıllık yüzde 34,26 artmış; mazottan gübreye, yemden ilaca kadar temel üretim kalemlerindeki yükseliş, özellikle küçük çiftçi üretimden kopma noktasına getirmiştir (TÜİK Tarım-GFE, Mart 2026). Bu tablo, mayıs ayına gelindiğinde daha da ağırlaşmış; endeksin yıllık artışı yüzde 36,65'e, gübre ve toprak geliştiriciler alt kaleminin yıllık artışı ise yüzde 63,56'ya ulaşmıştır (TÜİK Tarım-GFE, Mayıs 2026).

II. Ham Petrol–Mazot Bağlantısı ve Türkiye'de Akaryakıt Maliyeti

Türkiye tarımında traktör, biçerdöver, sulama pompaları ve nakliye filosu neredeyse tamamen mazota (dizel) bağımlıdır. Bu nedenle Brent fiyatlarındaki her hareket, iki kanaldan çiftçinin maliyet yapısına yansımaktadır: (i) ham petrol fiyatındaki doğrudan artış, ve (ii) bu artışın dolar bazlı olması nedeniyle TL'nin değer kaybıyla birleşerek ikinci kez büyümesi. TESPAM'ın önceki çalışmalarında ayrıntılı biçimde ele alındığı üzere, küresel dizel toptan fiyatları 2026 genelinde savaş öncesi öngörülere kıyasla yüzde 60'ın üzerinde artmış, ABD'de nisan ayında galon başına 5,80 doları aşan bir zirveye ulaşmıştır (EIA STEO, Haziran 2026). Bu küresel dalga, Türkiye'de de akaryakıt istasyonu fiyatlarına doğrudan yansımıştır.

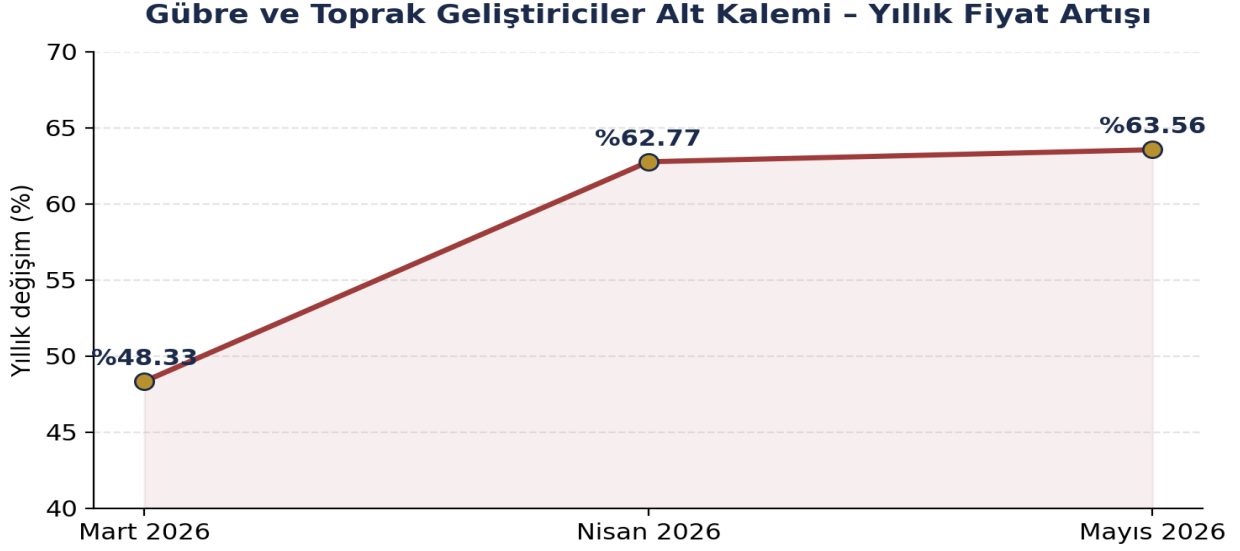
TCMB'nin Para Politikası Kurulu toplantı özetlerinde açıkça belirtildiği üzere, akaryakıt fiyatlarındaki bu yükseliş, mart ayında ulaştırma hizmetleri fiyatlarını aylık yüzde 5,06 artırmış; eşel mobil sistemi geçirgenliği kısmen frenlemekle birlikte, nisan ayı ulaştırma fiyat artışı yine de yüzde 4,3 düzeyinde gerçekleşmiştir (TCMB PPK Özeti, 2026-19). Tarım Bakanlığı'nın kendi tespiti de bu tabloyu doğrulamaktadır. Tarım ve Orman Bakanı İbrahim Yumaklı, savaş ve çatışmalar sebebiyle üreticilerin mazot ve gübre maliyetlerinde oluşan artışları hesaba katarak, 2026 yılı için dekar (dönüm) başına 310 lira olarak belirlenmiş birim mazot-gübre destek fiyatını güncelleyeceklerini açıklamıştır. Bakanlığın bu güncellemeyi hasat döneminin sonunda, savaşın getirdiği fahiş girdi maliyeti artışını tam olarak hesaplayarak yapacağı belirtilmiştir (Yumaklı, Bigpara, Haziran 2026).

Bu açıklama, bizatihi kamu otoritesinin, sabit lira cinsinden belirlenmiş destek tutarlarının (dekar başına 310 TL) dolar bazlı bir şok karşısında yetersiz kaldığını zımnen kabul ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Zira mazot fiyatındaki artış, sabit destek tutarının reel değerini aşındırmakta, çiftçinin net maliyet yükünü artırmaktadır.

III. Küresel Üre/Gübre Şokunun Türkiye Tarımına Yansıması

TESPAM'ın önceki raporlarında ayrıntılandırıldığı üzere, üre fiyatları — doğalgaz üzerinden Brent'e dolaylı biçimde bağlı olarak — Hürmüz Boğazı krizinde Mart 2026'da aylık yüzde 53,7 artışla, dört yılın en yüksek seviyesi olan ton başına 725,6 dolara ulaşmıştır. WTO verilerine göre Nisan ayında ton başına 850 doları aşmıştır (World Bank, 2026; WTO, 2026). Bu küresel şokun Türkiye'ye yansıması, TÜİK'in Tarım-GFE alt kalemlerinde son derece

net biçimde görülmektedir. Bu bağlamda gübre ve toprak geliştiriciler grubu, Mart ayında yıllık yüzde 48,33, Nisan ayında yüzde 62,77, Mayıs ayında ise yüzde 63,56 artmıştır — yani üç ay içinde gübre maliyeti artış hızı on beş puandan fazla ivme kazanmıştır (TÜİK Tarım-GFE, Mart-Mayıs 2026).

Grafik 2: Gübre ve toprak geliştiriciler alt kaleminin yıllık fiyat artış seyri (Mart-Mayıs 2026). Kaynak: TÜİK Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi verilerinden derlenmiştir.

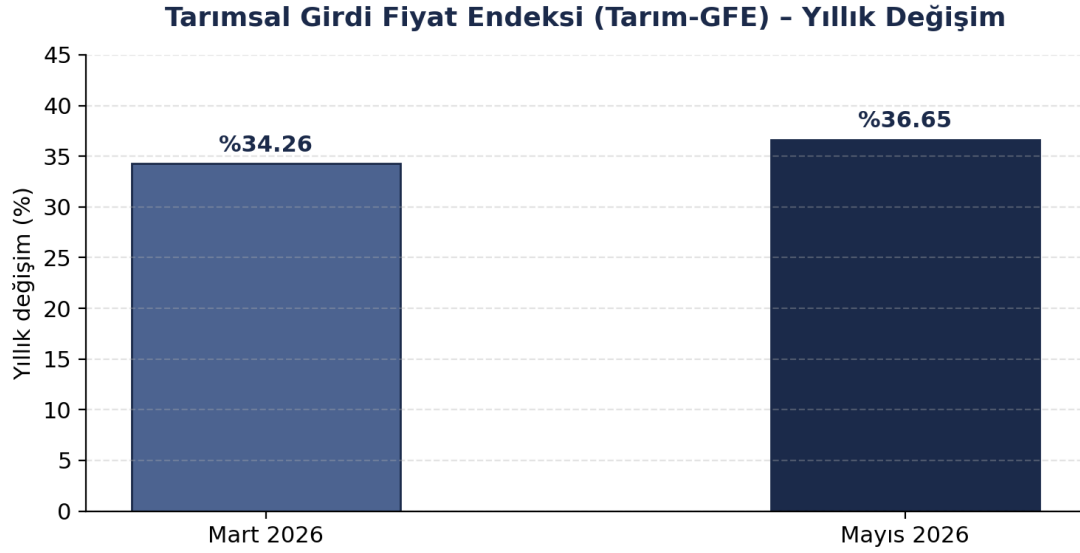
Bu ivmelenmenin ardındaki mekanizma, raporun önceki bölümünde ele alınan küresel değer zincirleriyle birebir örtüşmektedir. Hürmüz Boğazı'nın küresel ticareti yapılan gübre hacminin yaklaşık üçte birinin geçiş güzergâhını oluşturması (World Bank, 2026), Katar'ın Ras Laffan tesisine yönelik saldırı sonrası LNG/amonyak üretim kapasitesinin yüzde 17 daralması (TimeTrex, 2026) ve bu gelişmelerin doğalgaz — dolayısıyla amonyak/üre — maliyetini küresel ölçekte yukarı çekmesi, Türkiye'nin ithal gübre faturasını doğrudan etkilemiştir. Türkiye'nin gübre ithalatında dışa bağımlılığının yüksek olması, bu geçirgenliği daha da belirginleştirmektedir.

IV. Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE): Bütüncül Tablo

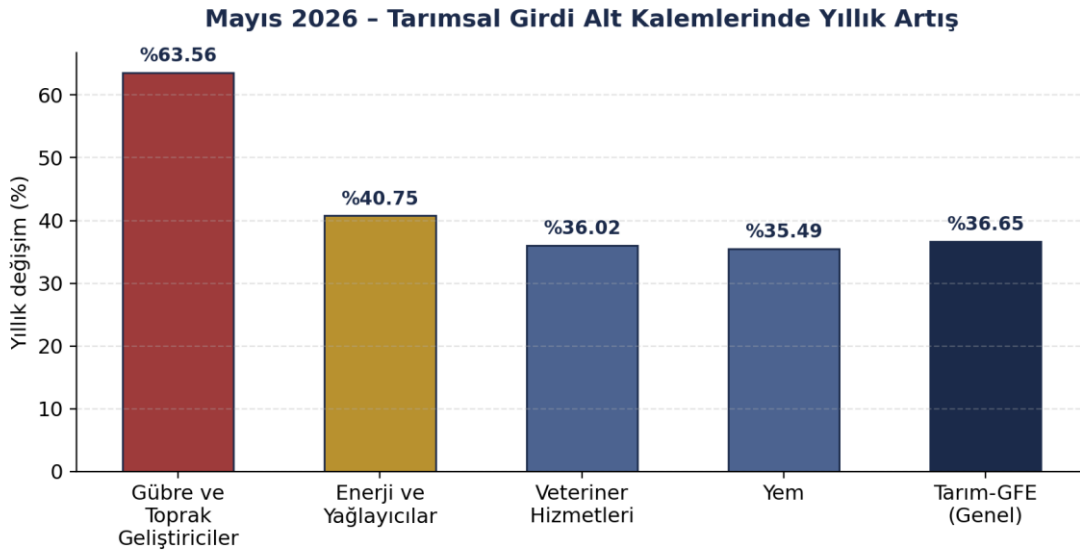
TÜİK'in aylık yayımladığı Tarım-GFE, tarımda kullanılan mal ve hizmetler (tohum, gübre, ilaç, yem, enerji, veteriner hizmetleri vb.) ile tarımsal yatırıma katkı sağlayan mal ve hizmetler (makine, bina, vb.) olmak üzere iki ana gruptan oluşmaktadır. Mayıs 2026 itibarıyla endeks, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 36,65, Aralık 2025'e göre kümülatif yüzde 18,01 artmıştır. Bu kümülatif artış, 2022 sonrası dönemde ocak-mayıs ayları için kaydedilen en yüksek maliyet artışı olarak kayıtlara geçmiştir (TÜİK Tarım-GFE, Mayıs 2026).

Dönem	Tarım-GFE (Yıllık)	Gübre ve Toprak Geliştiriciler	Enerji ve Yağlayıcılar	Not
Mart 2026	%34,26	%48,33	%34,24	12 aylık ort.: %33,01
Nisan 2026	—	%62,77	%12,54 (aylık)	Aylık genel artış: %5,61
Mayıs 2026	%36,65	%63,56	%40,75 (yıllık)	Kümülatif (Oca-May): %18,01

Kaynak: TÜİK Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE), Mart-Mayıs 2026 dönemi açıklamaları. Nisan ayı genel yıllık rakamı kaynaklarda karakter bozulması nedeniyle net biçimde doğrulanamadığından tabloya dahil edilmemiştir; bu veri noktası ayrıca teyit edilene kadar raporlarda kullanılmamalıdır.

Grafik 3: Tarım-GFE genel endeksinin yıllık değişim oranı, Mart ve Mayıs 2026 karşılaştırması.

Grafik 4: Mayıs 2026 itibarıyla tarımsal girdi alt kalemlerinde yıllık fiyat artışlarının karşılaştırması. Gübre kalemi, tüm alt gruplar arasında en sert artışı kaydetmiştir.

Dikkat çekici bir diğer husus, enerji ve yağlayıcılar kaleminin aylık bazda Mayısta yüzde 4,39 gerilemesine rağmen (küresel Brent fiyatının Hürmüz normalleşme emareleriyle Nisan zirvesinden gerilemesiyle uyumlu biçimde), yıllık bazda hâlâ yüzde 40,75 gibi yüksek bir düzeyde seyretmesidir (Gıda Hattı, 2026). Bu durum, enerji fiyatlarındaki kısa vadeli düzeltmelerin dahi, yıl başından beri birikmiş maliyet baskısını tersine çeviremediğini; girdi enflasyonunun "yapışkan" bir nitelik kazandığını göstermektedir.

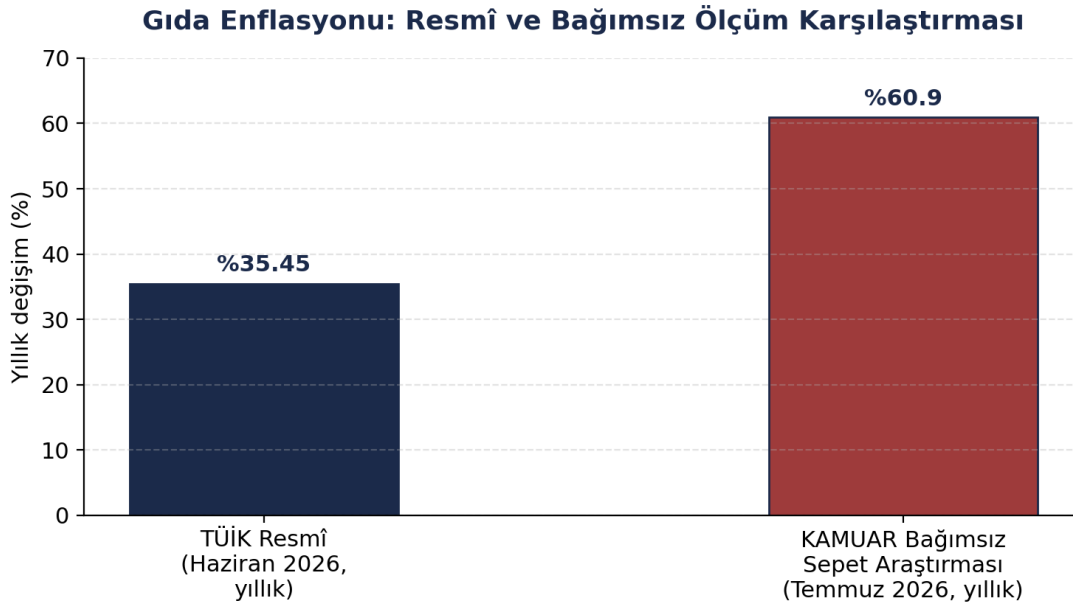
IV.I. Sahadan Gelen Değerlendirme: Küçük Çiftçinin Durumu

Çiftçi-Sen Genel Başkanı Ali Bülent Erdem, TÜİK'in Mart 2026 verilerini değerlendirirken, resmî rakamların dahi sahadaki ağır tabloyu ortaya koyduğunu, ancak pratikte maliyet artışlarının bundan da yüksek seyrettiğini belirtmiştir (Erdem, Çiftçi-Sen, Mayıs 2026). Erdem, artan maliyetler nedeniyle küçük çiftçilerin her üretim döneminde zarar ettiğini, üretmenin giderek cazibesini yitirdiğini ve topraklarını ekemeyen üreticilerin arazilerinin şirketlere devrildiği bir yapısal dönüşüm yaşandığını vurgulamıştır (a.g.e.). Bu tespit, raporun politika önerileri bölümünde ele alınan "küçük ölçekli üreticiye yönelik hedefli destek" ihtiyacının sahadaki karşılığını teşkil etmektedir.

V. Girdi Maliyetlerinden Gıda Enflasyonuna: Sofraya Yansıma

Tarımsal girdi maliyetlerindeki artış, üretim zincirinin doğal bir sonucu olarak gıda fiyatlarına da yansımaktadır. Ancak bu yansımanın boyutu, ölçüm yöntemine göre çarpıcı biçimde farklılaşmaktadır. TÜİK'in resmî TÜFE verilerine göre, Haziran 2026 itibarıyla gıda ve alkolsüz içecekler grubunun yıllık artışı yüzde 35,45 olarak gerçekleşmiş; bu grup, yıllık enflasyona 8,61 puanlık katkısıyla en büyük tekil belirleyici olmuştur (TÜİK TÜFE, Haziran 2026).

Buna karşın, Birleşik Kamu-İş Konfederasyonu'nun araştırma birimi KAMUAR'ın, halkın en fazla tükettiği 64 temel gıda maddesinden oluşan sepet üzerinden hazırladığı bağımsız Gıda Fiyatları Endeksi, Temmuz 2026 itibarıyla yıllık gıda enflasyonunu yüzde 60,9 olarak hesaplamış; yılın ilk yedi ayındaki kümülatif artışın yüzde 37'ye ulaştığını bildirmiştir (KAMUAR, Temmuz 2026). Resmî ve bağımsız ölçümler arasındaki bu belirgin fark, Türkiye'de uzun süredir tartışılan bir metodoloji meselesidir ve bu raporda her iki rakam da — okuyucunun kendi değerlendirmesine imkân tanımak amacıyla — yan yana sunulmaktadır.

Grafik 5: Gıda enflasyonuna ilişkin resmî (TÜİK) ve bağımsız (KAMUAR) ölçümlerin karşılaştırması. Farklı aylara ait veriler olduğundan (Haziran ve Temmuz 2026) doğrudan bir yöntem kıyaslaması değil, iki ayrı ölçüm yaklaşımının büyüklük mertebelerini göstermek amacıyla sunulmuştur. Kaynak: TÜİK (2026); KAMUAR/Birleşik Kamu-İş (2026).

KAMUAR raporunun altını çizdiği bir başka husus, gıda fiyatlarındaki bu artışın gelir dağılımı üzerindeki asimetrik etkisidir. TÜİK verilerine göre en yoksul yüzde 20'lik kesimin tüketim harcamalarının yaklaşık yüzde 30'unu gıdaya ayırdığı hatırlatılmakta, bu nedenle gıda enflasyonunun dar gelirli kesimler için fiilen temel enflasyon göstergesi hâline geldiği belirtilmektedir (KAMUAR, 2026). Raporda ayrıca, Eylül 2021'den Temmuz 2026'ya kadar geçen dönemde gıda fiyatlarının toplam yüzde 2169 arttığı, buna karşın kamu çalışanlarının maaş artışının yüzde 1.292'de kaldığı, bu nedenle reel alım gücünün yüzde 41,2 oranında eridiği hesaplanmıştır (a.g.e.).

Bu tabloda altı çizilmesi gereken temel nokta şudur: girdi maliyetlerindeki artışın gıda fiyatlarına aktarımı doğrusal ve anlık değildir. Üretim döneminin uzunluğu (bilhassa hayvancılık ve meyve-sebze gibi kalemlerde) nedeniyle gecikmeli bir yansıma söz konusudur. Nitekim GıdaTarım'ın 2026 yılı ilk yarısı değerlendirmesine göre, Ocak-Şubat aylarında gıda fiyatları genel TÜFE'nin üzerinde artarken, Mart-Haziran döneminde bu ilişki tersine dönmüş, hatta Mayıs ayında gıda fiyatları aylık bazda gerilemiştir (GıdaTarım, 2026) — bu da girdi maliyeti şokunun gıda fiyatlarına tam yansımasının, önümüzdeki hasat ve pazarlama dönemlerinde daha belirgin hâle gelebileceğine işaret etmektedir.

VI. Sentez: Tarım Sektörü Üzerindeki Kümülatif Etki

Yukarıdaki bulgular bir araya getirildiğinde, Türkiye tarım sektörünün 2026 Hürmüz krizi karşısında üç katmanlı bir baskıyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Birinci katman, doğrudan girdi maliyeti şokudur: mazot ve gübre fiyatlarındaki küresel kaynaklı artış, Tarım-GFE'nin mayısta yüzde 36,65'e, gübre alt kaleminin ise yüzde 63,56'ya ulaşmasıyla somutlaşmıştır. İkinci katman, kur kanalının bu şoku ikinci kez büyütmesidir; TESPAM'ın önceki raporunda ayrıntılandırılan "çifte geçirgenlik" mekanizması, tarım sektöründe de aynı şiddetle işlemektedir — zira gübre ve mazotun neredeyse tamamı dolar/euro bazlı ithal girdilerdir. Üçüncü katman ise, bu maliyet artışının küçük ve orta ölçekli üreticiyi orantısız biçimde vurmasıdır; Çiftçi-Sen'in sahadan aktardığı gözlemler, büyük ölçekli/şirketleşmiş üretimin bu şoku görece olarak daha kolay absorbe edebildiğini, buna karşın küçük çiftçinin üretimden kopma ve arazi devri riskiyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Bu üç katmanın bileşkesi, nihayetinde gıda enflasyonu üzerinden bütün topluma — bilhassa TÜİK'in kendi verilerine göre gelirinin üçte birine yakınına gıdaya ayıran en yoksul kesime — yansımaktadır. Velhasıl, tarım girdi maliyeti krizi, salt bir üretici sorunu değil; gıda güvenliği ve sosyal koruma boyutlarını da içeren, çok katmanlı bir kamu politikası meselesi hâline gelmiştir.

VII. Politika Önerileri

Yukarıda ortaya konan bulgular ışığında, TESPAM aşağıdaki politika önerilerini kamuoyunun ve ilgili kurumların değerlendirmesine sunmaktadır:

VII.I. Girdi Maliyeti Şokuna Yönelik Kısa Vadeli Tedbirler

- Dekar başına mazot-gübre destek tutarının (mevcut 310 TL), Tarım Bakanlığı'nın kendi taahhüdü doğrultusunda, hasat dönemi sonunda gerçekleşen fiili girdi maliyeti artışına endeksli ve gecikmesiz biçimde güncellenmesi; sabit lira tutarlı desteklerin dolar bazlı şoklar karşısında hızla aşınmasının önüne geçilmesi.
- Küçük ve orta ölçekli üreticiye yönelik, girdi temininde (özellikle gübre ve mazotta) doğrudan sübvansiyonlu erişim veya kooperatifler üzerinden toplu alım mekanizmalarının güçlendirilmesi — Çiftçi-Sen'in işaret ettiği "üretimden kopma" riskinin özellikle bu kesimde yoğunlaştığı göz önünde bulundurularak.
- Tarımsal kredilerde, girdi maliyeti şokunun süresiyle uyumlu, faizsiz veya düşük faizli köprü finansman imkânlarının hasat öncesi dönemde devreye alınması.

VII.II. Yapısal ve Orta-Uzun Vadeli Tedbirler

- Yurt içi gübre (özellikle üre/amonyak) üretim kapasitesinin artırılması ve doğalgaz girdisinin yerli kaynaklarla (mümkün olduğunca) desteklenmesi yoluyla, ithal gübre faturasının küresel Hürmüz-tipi şoklara karşı kırılabilirliğinin azaltılması.
- Stratejik gübre stoku uygulamasının — stratejik petrol rezervine benzer bir mantıkla — üre ve DAP gibi kritik kalemler için değerlendirilmesi; böylece küresel arz kesintilerinde iç piyasaya belirli bir tampon süresi kazandırılması.
- Sulama sistemlerinde enerji verimliliğini artıran (güneş enerjili sulama pompaları gibi) yatırımların yine kooperatifler üzerinden teşvik edilmesi; bu sayede mazot bağımlılığının kademeli olarak azaltılması.
- Tarımsal üretimde traktör ve ekipman filosunun elektrifikasyonu veya alternatif yakıt kullanımı yönündeki Ar-Ge ve pilot uygulamaların desteklenmesi — uzun vadede mazot fiyat şoklarına maruziyeti yapısal olarak azaltacak bir eksen olarak.

VII.III. Gıda Enflasyonu ve Sosyal Koruma Boyutu

- Gıda enflasyonunun gelir dağılımı üzerindeki asimetrik etkisi göz önünde bulundurularak, dar gelirli haneler için hedefli gıda destek/kart mekanizmalarının girdi maliyeti şoku dönemlerinde güçlendirilmesi.
- Resmî (TÜİK) ve bağımsız (KAMUAR ve benzeri) gıda fiyat ölçümleri arasındaki metodolojik farkın şeffaf biçimde kamuoyuyla paylaşılması; sepet kompozisyonu ve ağırlıklandırma yöntemine ilişkin güven artırıcı adımların atılması.
- Girdi maliyeti şokundan gıda fiyatına geçişin gecikmeli doğası dikkate alınarak, önümüzdeki hasat ve pazarlama dönemlerine yönelik erken uyarı ve fiyat izleme mekanizmalarının (bilhassa hayvancılık ve meyve-sebze kalemlerinde) güçlendirilmesi.

VII.IV. İzleme ve Veri Altyapısı

- TÜİK Tarım-GFE alt kalemlerinin (gübre, enerji, yem, ilaç, tohum) aylık bazda kamuoyuyla paylaşılan, kolay erişilebilir bir gösterge panosu hâline getirilmesi; TESPAM'ın bu raporda geliştirdiği karşılaştırmalı grafiklerin, karar vericiler için düzenli bir izleme aracına dönüştürülmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Bigpara/Hürriyet. (2026, Haziran). Çiftçiye müjde: Mazot ve gübre desteği artırılıyor [İbrahim Yumaklı açıklaması].
- Birleşik Kamu-İş Konfederasyonu / KAMUAR. (2026, Temmuz). Temmuz 2026 Gıda Fiyatları Endeksi.
- Cumhuriyet. (2026, Mayıs). Girdi maliyetleri rekor kırdı: Tarımsal girdi fiyat endeksi yıllık yüzde 34,26 arttı [Ali Bülent Erdem/Çiftçi-Sen değerlendirmesi].
- European Central Bank. (2026). Eurosystem staff macroeconomic projections for the euro area, June 2026.
- Gıda Hattı. (2026). Tarımsal girdilerde Mayıs değişimi!
- GıdaTarım. (2026). 2026 yılı ilk yarısında gıda enflasyonu görünümü.
- Haberde.Net. (2026). Son dakika! Tarımsal girdi maliyetleri uçuşa geçti: Çiftçiyi ne bekliyor?
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). (2026). Enflasyon verileri, Haziran 2026.
- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası). (2026). Para Politikası Kurulu Toplantı Özeti (2026-19).
- TimeTrex. (2026). The 2026 global jet fuel crisis.
- Turkish Post. (2026). TÜİK yıllık enflasyonu yüzde 32,11 olarak açıkladı.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2026a). Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE), Mart 2026.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2026b). Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE), Nisan 2026.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2026c). Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE), Mayıs 2026.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2026d). Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), Haziran 2026.
- U.S. Energy Information Administration (EIA). (2026). Short-Term Energy Outlook, June 2026.
- World Bank Group. (2026). Fertilizer prices surge as Strait of Hormuz disruptions tighten supplies. Commodity Markets Outlook, April 2026.

World Trade Organization (WTO). (2026). Fertilizer trade impacted by Strait of Hormuz conflict. WTO Data Blog.

Yozgat Hakimiyet. (2026). Gübrede yıllık artış yüzde 63,56: Çiftçinin maliyet yükü katlanıyor [Ali Çandır/ATB-ATAK değerlendirmesi].